

NĚKOLIK POZNÁMEK K ČLÁNKU „DEMOGRAFICKÁ STAGNACE NAŠICH NEJVĚTŠÍCH MĚST“

Tento text nemá být polemikou, ale spíše doplněním uvedeného tématu. Přesto však si v jeho úvodu dovolím oponovat uváděnému pojmu velkoměsto, kdy toto „město“ je striktně statisticky pojímáno velikostí nad 100 tis. obyvatel. Oscilace kolem této hodnoty nemůže být důvodem k zařazení či vyřazení z této kategorie.

Stotisícová hranice je pro naše „velkoměsta“ velice umělým vymezením. Je známou skutečností, že naše stotisícová (i jiná) města jsou administrativně vymezena velice rozdílně, což je nejzřetelnější při srovnání zalidnění jejich území. To nejlépe dokazuje uspořádaný soubor podle hodnot zalidnění (obyv./km²), zpracovaný v r. 1993 (Terplan, a. s.) v části Města – analýza. V první desítce měst jsou ze stotisícových měst (mimo Prahy, Brna a Ostravy – tato města jsou v jiné velikostní kategorii) jen České Budějovice. V druhé desítce měst v ČR byly zařazeny Plzeň a Pardubice; Ústí nad Labem, Hradec Králové a Olomouc byly v desítce třetí; Liberec dokonce v desítce čtvrté. Od roku 1991 došlo jen výjimečně k odloučení některých částí u měst této kategorie. Nejvýznamněji se snížil rozsah území u Olomouce (- 13,3 km² na 103,3 km²) a dále u Liberce (- 8,8 km² na 106,1 km²),

Ústí nad Labem (- 6,7 km² na 93,8 km²) a Pardubic (- 4,3 km² na 75,9 km²). I po těchto změnách však rozloha území těchto měst zůstává téměř dvojnásobná než rozloha Českých Budějovic (55,5 km²).

Jako „město“ z urbanistického hlediska považují urbánní útvar, který v některých případech může být i menší než jeho administrativní území. Při anexi okolních obcí v 70. letech byla často zahrnována do administrativních území měst (nejen této velikostní kategorie) i katastrální území, jejichž zalidnění byla a dosud jsou hluboko pod republikovým průměrem. V některých případech byla tato území využita pro výstavbu panelových sídlišť, většinou však anektovaná sídla výrazněji neměnila svůj původní venkovský charakter. Teprve v poslední době jsou tato území na obvodě větších „měst“ využívána převážně pro výstavbu zón ekonomických aktivit. V řadě případů však lokalizace nové výstavby směřuje až za hranice současných velkých měst, často právě na území v nedávné minulosti odloučených obcí.

Suburbanizační proces, charakterizovaný zejména přesunem významnější části městské populace do příměstského území, lze u 9 největších českých měst sledovat jen výjimečně.

Specifickým případem je hlavní město **Praha**. Při poměrně rozsáhlém administrativním území (ve srovnání s jinými evropskými metropolemi této velikostní kategorie) probíhá „suburbanizace“ z části na vnitřním obvodě současného městského území. Jedná se například o lokality (městské části) Nebušice, Lipence, Kunratice, Koloděje.

Významnější je však rozvoj nového bydlení za hranicemi „Velké Prahy“, a to zejména na jižním obvodě města.

S výjimkou Hostivic (nárůst o 628 obyvatel na 4649 obyv., tj. o 15,6 %) zaznamenala města na obvodě Prahy překvapivě nízké přírůstky obyvatel:

Černošice	(+ 328 obyv., tj. 7,5 %) na 4 679 obyv.
Říčany	(+ 337 obyv., tj. 3,2 %) na 10 987 obyv.
Úvaly	(+ 113 obyv., tj. 2,5 %) na 4 717 obyv.
Roztoky	(+ 37 obyv., tj. 0,6 %) na 5 793 obyv.

Naproti tomu výrazný rozvoj zaznamenaly menší obce, zejména následující:

Jesenice	(+ 728 obyv., tj. 41,4 %) na 2 486 obyv.
D. Břežany	(+ 405 obyv., tj. 38,8 %) na 1 450 obyv.

Kamenice	(+ 575 obyv., tj. 25,4 %) na 2 836 obyv.
Dobřichovice	(+ 367 obyv., tj. 15,1 %) na 2 805 obyv.
Vrané n. Vlt.	(+ 210 obyv., tj. 13,3 %) na 1 787 obyv.
Sulice	(+ 234 obyv., tj. 47,6 %) na 726 obyv.
Šestajovice	(+ 280 obyv., tj. 27,6 %) na 1 293 obyv.
Mukařov	(+ 265 obyv., tj. 26,6 %) na 1 238 obyv.
Vestec*	(+ 408 obyv., tj. 110,6 %) na 777 obyv.

(* dříve součást obce Jesenice)

Průhonice	(+ 354 obyv., tj. 22,3 %) na 1 943 obyv.
Horoměřice	(+ 417 obyv., tj. 25,3 %) na 2 062 obyv.
Psáry	(+ 509 obyv., tj. 38,9 %) na 1 818 obyv.

Ani nárůsty počtu obyv. v příměstském území, ani rozvoj některých dalších měst a obcí v území Pražského regionu v plném rozsahu nekompenzují populační ztrátu hl. m. Prahy, která činila za posledních deset let - 35 598 obyv.

Jediným krajským městem, kde probíhá výrazný rozvoj bydlení v příměstském území jsou České Budějovice. Tento vývoj je pro tuto aglomeraci charakteristický již v delším časovém období, v posledních deseti letech je však podstatně dynamičtější.

Příčinou je velmi malý rozsah administrativního území města, ze kterého se již dříve odloučily Litvínovice a v roce 1990 Dobrá Voda (České Budějovice mají po vzniku samostatné obce Dobrá Voda nespojitě administrativní území). Zastavěné území Českých Budějovic v některých případech téměř plynule „přechází“ do zastavěného území sousedních obcí, z nichž některé zaznamenaly v uplynulých deseti letech nezanedbatelný rozvoj.

Jedná se o již zmíněné obce:

Litvínovice	+ 267 obyv. na 1 121 obyv.
Dobrou Vodu	+ 162 obyv. na 2 413 obyv.
a dále:	
Hrdějovice	+ 539 obyv. na 1 484 obyv.
Borek	+ 151 obyv. na 1 142 obyv.
Úsilné	+ 151 obyv. na 317 obyv.
Srubbec	+ 238 obyv. na 933 obyv.
St. Hořejovice	+ 201 obyv. na 831 obyv.
Planá	+ 40 obyv. na 240 obyv.
Včelná	+ 153 obyv. na 1 479 obyv.
Boršov	+ 28 obyv. na 92 obyv.

K rozvoji došlo i u blízkých měst Hluboká n. Vlt. (+ 305 obyv., na 4 582 obyv.) a Rudolfov (+ 120 obyv., na 2 423 obyv.). Součástí Rudolfova byly před rokem 1990

dnes samostatné obce Hůry, Adamov, Libnič a Vrát, které v souhrnu zvýšily počet obyvatel o 122 na 1 527 obyv. České Budějovice by ve svém dřívějším vymezení dnes měly 100 919 obyv. Faktické (souvislé) „město“ zahrnuje výše uvedené obce a město Rudolfov (v původním vymezení), na tomto území dnes žije 112 217 obyv.

Ve sledovaném příměstském území se počet obyvatel zvýšil o 2 044 na 13 049 obyv. Tento nárůst je větší než nárůst města České Budějovice (+ 1 633 obyv.) v jeho nynějším vymezení.

Většina rozvojových sídel vytváří souvislá (společná) zastavěná území Včelná – Boršov, Hrdějovice – Borek – Úsilné, Dobrá Voda – Srubbec.

V plzeňském příměstském území došlo k významnému rozvoji u obcí Vejprnice (+ 128 obyv.), Starý Plzeňec (+ 198 obyv.), Dobřany (+ 113 obyv.), Zruč – Senec (+ 257 obyv.) a Štěnovice (+ 149 obyv.). K výraznějšímu rozvoji došlo u vzdálenějších obcí Horní Bříza (+ 517 obyv.), Blovice (+ 284 obyv.) a Přehýšov (+ 164 obyv.). Ztráty města Plzně (- 6 734 obyv.) jsou kompenzovány rozvojem v příměstském území jen ve velmi malém rozsahu.

V ústeckém prostoru se nejvíce vyvíjely obce Trmice (+ 878 obyv.), Chuderov (+ 143 obyv.), Velké Chvojno (+ 120 obyv.). Ztráty Ústí nad Labem (- 1 750 obyv.) jsou rozvojem jiných obcí částečně vyrovnány. Trmice se odloučily v roce 1994.

V libereckém prostoru se nejvíce rozvinuly obce Chrastava (+ 393 obyv.), Stráž n. N. (+ 167 obyv.), Mníšek (+ 197 obyv.), Hejnice (+ 176 obyv.), ze vzdálenějších Raspenava (+ 165 obyv.), Hrádek n. N. (+ 201 obyv.). Ztráty Liberce (- 1 330 obyv.) jsou z větší části kompenzovány. V roce 1993 se odloučily Dlouhý Most a Jeřmanice s 867 obyvateli (v r. 2001).

V královéhradeckém příměstském území rostly zejména obce Černilov (+ 279 obyv.) a Třebchovice p. O. (+ 199 obyv.). Ztráty Hradce Králové (- 1 754) jsou kompenzovány jen z malé části.

V pardubickém příměstském území zaznamenaly největší rozvoj Lázně Bohdaneč (+ 831 obyv.), Opatovice n. L. (+ 240 obyv.). Ztráty Pardubic (- 3 115) jsou kompenzovány jen ve velmi malém rozsahu. V roce 1992 se odloučil Spojil (257 obyv. v r. 2001), v roce 1994 se odloučily Srnojedy (278 obyv. v r. 2001).

V okolí Olomouce rostl počet obyvatel zejména u obcí Bohuňovice (+ 170

obyv.), Samotíšky (+ 130 obyv.), Křelov-Břuchotín (+ 113 obyv.), Náklo (+ 105 obyv.). Město Olomouc samo zaznamenalo mírný nárůst (+ 507 obyv.); nárůst obyvatel v příměstském území představuje v souhrnu přibližně srovnatelnou hodnotu. V roce 1993 se odloučily Bystrovany (682 obyv.) a Samotíšky (1047 obyv.) a v roce 1995 Křelov-Břuchotín (1320 obyv.).

V příměstském území Brna narůstaly zejména obce Moravany (+ 111 obyv.), Lelekovice (+ 107 obyv.), Rozdrojovice (+ 107 obyv.), Bílovice n. S. (+ 261 obyv.). Snížení počtu obyvatel Brna (- 9 111) bylo doprovázeno jen velmi malým rozvojem obcí v příměstském území.

Ostravsko představuje zcela specifické osídlení, kde lze jen obtížně sledovat suburbanizační trendy. Ke zvýšení počtu obyvatel došlo zejména u měst a obcí Havířov (+ 976 obyv.), Petřvald (+ 116 obyv.), Rychvald (+ 154 obyv.), Těrlicko (+ 269 obyv.), Horní Suchá (+ 116 obyv.), Albrechtice (+ 173 obyv.), Dětmarovice (+ 276 obyv.) a Dolní Lutyně (+ 331 obyv.). Tyto nárůsty zčásti kompenzují úbytek města Ostravy (- 8 078 obyv.). Zajímavou skutečností je posilování osídlení přibližně v koridoru D. Lutyně – Rychvald – Havířov – Těrlicko.

Tento příspěvek nelze považovat za analýzu vývoje největších „měst“ v posledních deseti letech, ze které by bylo možné odvozovat jednoznačné závěry. Přesto lze zřejmě charakterizovat některé trendy uplynulého vývoje, které alespoň pro mne nebyly (většinou) překvapivými.

Lze předpokládat, že vývoj některých velkých „měst“ (v širším pojetí včetně jejich příměstského území) již kulminoval a nadále bude mít podobnou tendenci. Příčin je celá řada a jejich analýza by mohla být předmětem samostatné, nikoliv však jen statisticko-demografické studie.

Velmi pravděpodobně bude pokračovat pokles počtu obyvatel v pražské, plzeňské a brněnské aglomeraci, a to i v jejím jádrovém (užším) území. Očekávat lze i další stagnaci, resp. pokles východočeské aglomerace, zahrnující dvě srovnatelná centra Hradec Králové a Pardubice.

Severočeská velká města (Ústí n. L. a Liberec) i Ostrava společně se svým okolím v podstatě stagnovala; domnívám se však, že se již jedná o počátek zlomu, který může vést k výraznějším poklesům. Vývoj Olomouce lze zřejmě považovat za stabilizovaný. České Budějovice (včetně svého okolí) budou zřejmě nadále pokračovat

čovat v pozitivním vývoji, ten se však pravděpodobně zpomalí.

Velmi pravděpodobně lze očekávat určitý suburbanizační vývoj, vzhledem k vymezení většiny velkých měst, jen z malé části bude směřovat za jejich hranice.

Na závěr bych chtěl připomenout, že snižování „hladiny urbanizace“ nelze odvozovat od souboru největších (stotisícových) měst ani od souboru měst nad 10 tisíc obyvatel, neboť pozitivní vývoj počtu obyvatel menších měst a obcí v příměst-

ském území větších měst je výrazným urbanizačním jevem.

*Ing. arch. Milan Körner, CSc.
AURS Praha, spol. s r.o.*